

УДК 101.1:316:004

Пилипенко С.Г.,

*к.філос.н., доцент кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін
Харківського національного технічного університету сільського господарства
імені П. Василенка, svetlana_pilipenko@bk.ru*

Мошинська О.Ю.,

*к.філос.н., доцент кафедри іноземної мови № 1
Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого, toshaelena@ukr.net*

Україна, м. Харків

ТУРБОТА ЛЮДИНИ ПРО СЕБЕ: РОЗМАЇТТЯ МОДЕЛЕЙ

Стаття торкається концепту «турбота про себе» як однієї з суттєвих рис життєдіяльності людини. Підкреслюється, що турбота про себе має поліваріантний характер, оскільки сама людина – досить складна і суперечлива істота. Ця тема привертає до себе увагу філософів різних напрямів, що виявляється в розмаїтті сенсів та моделей. Підкреслено, що в українській філософській думці до цієї теми зверталися Г. Сковорода і П. Юркевич, на початку ХХ століття – В. Винниченко, у сучасному дискурсі вона представлена у роздумах В. Табачковського. Визначено нові моделі турботи людини про себе у зв'язку з інтернетизацією та комп'ютеризацією людини.

Ключові слова: людина, турбота про себе, модель, сенс, антропологія, антропологічні колізії.

Постановка проблеми. У чому полягає сутність «турботи про себе»? – це питання хвилює не лише філософів, до нього звертаються соціологи, філологи, педагоги, культурологи, котрі окреслюють поле дискурсу і пропонують власне бачення вирішення цієї проблеми. Слід підкреслити, що означена дослідницька проблема у вітчизняній філософії ще не отримала всебічного аналізу. Криза науки, освіти, філософії, моралі, економіки виявилися тими обставинами, що вилучили її із актуальних напрямів дослідження. Проте наприкінці ХХ століття у західній філософській думці відбувся «поворот» до цієї проблеми у творах М. Фуко, Ф. Фукуями, М. Гайдеггера, С. Жижєка, А. Маслоу. Серед вітчизняних дослідників слід назвати В. Табачковського, О. Соболя, В. Лук'янца, Т. Кожарову, К. Федічеву, І. Романову, О. Титар, Л. Деніско. У їхніх роботах пропонуються різні моделі вирішення питання «турботи про себе»: самореалізація, духовна навігація як шлях від невігластва до критики самого себе, самовиховання, акт лікування душі як терапевтичний засіб, вільний вибір стратегії життя, поведінки, цінностей, сенсу свого буття, свого існування. Приділяється увага історичному генезису філософського бачення та інтерпретації цього феномену.

Мета статті – проаналізувати і розкрити сутність концепту «турботи про себе» як антропологічної складової життєдіяльності людини, її змісту в умовах сучасності, використовуючи дихотомію «традиція – новація» у розвитку проблематики.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобалізації нового звучання набуває антропологічна проблематика становлення особистості, котра здатна до самоорганізації у своєму особистісному культурному просторі, до взаємодії в міжкультурному процесі, водночас, зберігаючи власну самість. Про варіативний характер означеного процесу свідчить широке коло питань, що мають людинознавчу спрямованість. Безперечно, сучасна людина живе у світі, де відбувається прискорений розвиток науки й техніки,

опанування космічного простору, проникнення в таємниці явищ, про природу яких до певного часу розмірковували фантасти. Усе це свідчить як про нові можливості людини в пізнанні світу, так і про зміну світу в результаті людської діяльності.

Гуманітарії все частіше зазначають, що в контексті біотехнічної революції відкриваються безпрецедентні можливості трансформації природи людини, котрі, на думку американського філософа Ф. Фукуями, настільки глибокі, що виникає питання: «Яке майбутнє чекає нас – людське чи постлюдське?» [1]. У цьому напрямку ставлять питання і прихильники концепції постгуманізму В. Лук'янець і О. Соболя. Дослідники звертаються до аналізу постлюдського майбутнього і наголошують, що «постлюдська стадія антропосоціогенезу – це не прискорений «кінець історії», а початок нового витку розвитку людини, все більш зухвало перетворюючи свою природу за допомогою нанотехнологій, молекулярно-біологічних, генних, нейтронних та інших гуманотехнологій, що ініціюють глибокі та масштабні зміни в соціальних та культурних характеристиках людського існування у світі» [2, с.145]. Мова йде про виникнення нових антропологічних колізій, яких до цього часу людство не знало.

Поряд із цим існують такі питання, що турбують окрему людину і суспільство протягом їх історичного розвитку. Одним із таких питань, що має антропологічне забарвлення, є питання турботи, піклування людини про саму себе. У наш час цей феномен актуалізувався як у теоретичному, так і в практичному сенсі. Ідеться про необхідність формування креативної людини, людини творчої, яка становить важливу складову національного потенціалу. Творча особистість є альтернативою індивіду, котрий не планує нічого довготривалого, а короточасність його зацікавленості. Іншим – є чинником, що руйнує вже існуючі соціальні інститути і відносини. Не випадково, що в філософсько-антропологічній літературі зазначається поява нового символічного героя сучасності – Нарциса. Його життя,

на думку Є. Чорана – це життя з відчуттям постійного дефіциту, причина якого – фундаментальна невпевненість реальним собою і відчуття неможливості надалі бути задоволеним собою [3,с.145].

Уважаємо, що «турботу про себе» можна визначити роздумами В. Лук'янець і О. Соболя, котрі аналізуючи «горизонти гуманітарії» та проблеми постлюдського майбутнього зазначають, що стратегічною настановою турботи суспільства щодо людини є культивування «людського в людині», що розуміється як перешкоджання здичавінню людини (його бестіалізації) та можливому наступу невігластва, як сприяння плеканню чеснот душі, про що ще на початку ХХ століття писав Д. Мережковський [2,с.145]. Про наступ хамства як неоцинізму в нашу добу попереджає Ліна Костенко, заявляючи: «Гряде неоцинізм. Я в ньому не існую». Прикладом неоцинізму і спотворення «Журби про себе» вважаємо поширення руху FEMEN та його « нової етики» серед молоді.

Спотворення «турботи про себе» призводить до «розлюднення». І в цьому аспекті нового звучання набуває думка М. Мамардашвілі: «Людина є зусиллям бути людиною». Філософ зазначає, якщо людина ігнорує власні можливості, не маніфестує постійне зусилля духу до самовдосконалення, то вона не здійснюється як особистість. Наслідком такої ситуації є виникнення «чорної діри», нігілізму, «розлюднення», що свідчить про антропологічну катастрофу [4,с.111]. Також має сенс думка А. Гусейнова про те, що коли б добро і зло дійсно бігали кожне на своїх двох ногах, ми б точно знали, де одне, а де друге, а добрі повинні були б намагатися знищити злих. Подібно тому, як ми очищуємо поле від бур'янів чи тіло від паразитів. Але в тому і справа, що добро і зло не поділені індивідуально таким чином, щоб одні були б лише добрими, а інші – лише злими [5,с.23].

«Турботу про себе» неможливо розглядати лише як монофеномен. Людина дотична до різноманітних суспільних відносин, різних форм діяльності, різних соціальних груп тощо. На цих підставах виникає нова ідентичність – поліваріантна. Ця ідентичність розщеплює цілісність «турботи про себе», що може набувати вигляду мімікрії. Саме цю досить складну у антропологічному вимірі ідентичність проілюстрував Вуді Алєн у фільмі «Зеліг» (1983 р.). Філософський зміст фільму досить значущий, адже у ньому віддзеркалено смислове багатство: актуалізація розширення в Іншому, пошук сенсу життя, екзистенційна порожнеча, елементи міфотворчості, пошук відповіді на питання «Хто Я?».

У чому має полягати «турбота про себе»? Фільм дає відповідь на питання: «Як зберегти себе, свою особистість? Як захистити свою цілісність від агресивного зовнішнього світу? Як можливо все це здійснювати в ситуації поліідентичності?». Зеліг, спілкуючись із чорношкірою людиною, отримує колір шкіри як у неї, у колі індійців – перетворюється в одного з них, у розмові з медиком – постає ним і так безкінечно. Відбувається перебудова внутрішньої цілісності Зеліга, якщо скористатися сучасним політичним сленгом – виникає потреба постійного «перевантаження». Як наслідок – відсутність у героя життєвих світоглядних позицій, власної точки зору, які б Зеліг захищав. Фільм

Вуді Алєна у 80-ті роки ХХ ст. був новаторським, оскільки презентував філософську антропологію як візуальну філософію. Режисер поставив важливі питання існування людини, що не втратили актуальності і в наш час.

Філософська антропологія, як і філософія в цілому, постійно знаходиться в процесі розвитку, який презентує себе досить різноманітно, що пов'язано з відмовою від монополії марксистської концепції людини, обґрунтуванням множинності образу людини, ствердженням протистояння між добром та злом, що підкреслює складність визначення сутності людини, появу технологічної людини тощо. Ідеться про те, що людина, з одного боку, це особистість, становлення котрої є складним і повним драматизму процесом, а з іншого боку, людина відчуває й розкриває сутність резонансу протиріч різноманітних за змістом реалій. У цьому полягає антропологічний вимір феномену «турботи про себе», що свідчить про його багатомірність.

У цьому аспекті вважаємо досить слушною думкою В. Табачковського про те, що «ми є свідками й учасниками радикального переосмислення усталених поглядів на людину, культуру, соціум, особливо ж – на способи їх взаємозв'язку. Переглядається, зокрема, антропологічна парадигма, котру я назвав би «антропологією проповідників» – рефлексією радше щодо бажаного, аніж реально існуючого образу людини» [6]. Дослідник поділяє точку зору П. Козловські: теорія суб'єктивності як першоосновний засіб виховання людської самості зумовлює теорію суспільства та відносин між індивідом і суспільством. В. Табачковський наголошує, що теза П. Козловські, його звернення до індивідуальної суб'єктивності і є головною темою сучасної культури. Цей процес починається від необмеженої та безтурботної «стратегії втілення суб'єктивності» і продовжується до серйозних пошуків злагоди та «дружби з самим собою» [7,с.273]. Уважаємо, що філософ надав один із варіантів змісту концепту «турботи про себе» в її сучасному баченні, хоча праобраз цієї моделі як в теоретичному, так і практичному сенсі містяться у філософії античності.

Теза Сократа «Пізнай самого себе», теоретичні та практичні настанови грецької Пайдейї в Академії Платона і Лікеї Аристотеля – усі вони утілювали ті соціокультурні скріпи, що налаштовували на «турботу про себе», сприяли вихованню особистістю самої себе. Філософська Пайдейя постає соціокультурним інститутом, що спрямований на формування Людини як громадянина на підставі блага, істини, розумності. Аналізуючи Платонівську Пайдейю харківський філософ В. Прокопенко робить, на нашу думку, важливий висновок про те, що вона, як й інші філософські школи того часу, започаткувала особистісний аспект освіти та виховання: питання виховання розглядається у царині перебудови життя індивіда, у контексті пошуку гідного закону існування [8,с.161]. Слід звернути увагу на роздуми дослідника про «турботу про себе» як перебудову життя, життєтворчість, життєдіяльність, де діяльність є тією важливою ланкою, без котрої сам процес «турботи про себе» неможливий. Цей процес не подібний до

«манілівщини», до зігхань «про себе рідного», особливого. «Турботу про себе» можна трактувати в контексті ідей філософів античності як «працю життя», як техніку щодо себе як творчої особистості. Поряд із філософською Пайдейєю, античність маніфестувала і такі моделі «турботи про себе» як епікурейство, стоїцизм. Для цих моделей зазначений концепт «турботи про себе» – це досягнення спокою духу, безтурботності, байдужості, звільнення від афектів. Можна зауважити, що «турбота про себе» розглядається, і у цьому парадокс, як безтурботність.

Техніки і засоби «турботи про себе» в античності достатньо проаналізовані в працях істориків і філософів не лише минулого, але й сьогодення, що свідчить про актуальність Пайдейї як у теоретичному, так і практичному аспектах. Тому в сучасних аспектах Пайдейя вимагає поєднання традицій і новацій, урахування досвіду минулого і знахідок сьогодення. Пайдейя стала об'єктом аналізу відомого німецького філософа Гайдеггера. Останній, оцінюючи Пайдейю, зазначає, що сутність останньої «не в тому, щоб наповнювати непідготовлену душу самим знанням, немов порожню посудину. Істинна освіта, навпаки, охоплює і змінює саму душу в цілому...» [9,с.350]. Як підкреслює Б. Марков [10], головним в Пайдейї є те, що філософія брала на себе «турботу про себе». Філософи античності доводили, що розпоряджаючись насолодою і пізнанням, орієнтуючись на ідею блага, людина творить саму себе. На думку дослідників, «турбота про себе» в античній культурі не торкалася визначення таких теоретичних понять як істина, доброчесність, справедливість, котрі повинні були реалізуватися в «дисциплінарних практиках: спочатку дома і в школі, а якщо не виходить, то в тюрмах і психлікарнях» [11,с.54,60]. Тобто, «турбота про себе» містить не лише бажання особистості, але й може мати примусовий характер. Таке поєднання актуальне і для нашого часу.

Нову модель «турботи про себе» запропонувало Християнство [12] – нею стала Нагорна проповідь Ісуса Христа, де викладено людинотворчі настанови. На нашу думку, «турбота людини про себе» – це, насамперед, поєднання думки та діяння, розуміння значення цього концепту як праці всього життя, як життєдіяльності. У Нагорній проповіді Ісус Христос робить акцент на суб'єктивістському аспекті конструюванні людиною себе, дає відповідь на питання, котре були поставлено в ХХ столітті: «Як може корелювати настанова «турботи про себе» з настановою «Я для себе» та «Я для Іншого» (М. Бахгін)?».

Людина складна істота, її життя – це досить суперечливий процес повний драматизму, котрий відбивається в турботі про себе, що має різну спрямованість векторів: вдосконалення чи деструкція, добро чи зло. Філософи Нового часу не залишили поза увагою аналіз «турботи про себе». Відомі Кантівські питання: «Що я повинен знати? Що я повинен зробити? На що я можу сподіватися?» резонують з питанням: «Що необхідно робити, турбуючись про себе?». У цих питаннях окреслені основні напрями в реалізації людиною «турботи про себе»: пізнавальний,

діяльнісний, ціннісний тощо. Відповіді на ці питання складають сутність людської турботи про себе, турботи не як егоїста, а як головного суб'єкту суспільного життя. Без розвитку свого власного потенціалу людина не здатна реалізувати свої сили, здібності, сподівання, уміння, цілі. Підтвердженням такого розуміння «турботи про себе» є параолімпійські ігри.

Українська філософська думка завжди тяжіла до роздумів щодо цінності людини, її існування як безупинного «підключення про себе», ґрунтуючись на філософії серця, що знайшло звучання у роздумах Г.Сковороди та П.Юркевича. Так, Г.Сковорода пов'язував «турботу про себе» з морально-практичними засадами: тільки та людина може сподіватися на щастя, котра «віднайшла» себе у світі завдяки спорідненій праці та досягла душевного спокою. У цьому контексті слід звернутися до філософії конкордизму В.Винниченка, що продовжує настанову «турботи про себе» і презентує її як «чесність із собою», втілюючи максими: «Будь цілісним», «Перебувай у злагоді зі всіма живими істотами на Землі», «Будь злагодженим у своїх діях». Ці максими не лише актуальні в сучасному світі, вони набувають смислу загальнолюдських цінностей. Настави В.Винниченка стверджують узгодження власних дій із оточуючим світом. Як зазначає В.Горський, «тут діє не насильство та терор, не страх, а свобода та незалежність моральної поведінки» [13,с.241].

Таким чином, пізнання людиною власної індивідуальності завдяки широчердності, шляхом знаходження спорідненості тяжіє до античних витоків «турботи про себе». В.Табачковський, аналізуючи цю проблему у спадщині великого українського філософа Г.Сковороди, робить важливий висновок: мислитель тяжіє до розгляду «підключення про себе» як безупинну працю, що постає не як насильство, а як згода із собою. Цей принцип, на думку В.Табачковського, дозволить перейти від антропології нормативізму, ригоризму та репресивної педагогіки до філософії і педагогіки сприяння, що пов'язані з беззастережним поглибленням та розширенням об'єктів людинознавства. Новація полягає в усвідомленні сутнісного розмаїття людини та світу людини, так званої «блукуючої сутності» та величезної варіативності нормативно-ціннісних переживань у життєдіяльності конкретних індивідів [6].

Необхідно завжди враховувати такі «екзистенціали» як дисгармонія, неспокій, прикрість, тривога, страх, відчай тощо. Останні є невід'ємними властивостями людини, без яких не можлива свобода людини. Безперечно, визнання плюралізму «екзистенціалів» як принципової відкритості питання про сутність людини, урахування людської чуттєвості є підвалиною будь-якого смислосудування особистості. Людина має стерпіти себе саму – не переоцінити себе у манії величності, але й не впасти у хибне самоприниження; вона має навчитися витримувати себе саму, аж до тих схильностей, котрі вважає поганими й шкідливими. Відбувається втрата світоглядних «гравітацій», свого роду маргіналізація сучасної людини. Виокремлюючи ці теоретико-методологічні засади, В.Табачковський тим

самим зосереджує увагу на антропологічних колізіях сучасної людини, що так чи інакше торкається «турботи людини про себе» як досить складного і різноманітного процесу. Зазначимо, що науковець один із перших в сучасному українському філософському дискурсі звертається до цієї проблеми.

У сучасній західній філософії тему «турботи про себе» актуалізував М. Фуко. Його погляди з цього питання інтерпретуються в працях Б. Маркова, Г. Іваненко, В. Табачковського та інших дослідників. Для нас у позиції М. Фуко важливим є наступне: філософ пов'язує «турботу про себе» з необхідністю переходу від неучтва, незнання до знання, що супроводжується набуттям статусу Суб'єкту на протигагу Несуб'єкту у контексті ставлення до власного «Я». Слід зауважити, що створити себе не можливо без Іншого; цей перехід завжди відбувається за наявності Іншого. На думку М. Фуко, «турбота про себе» як ставлення до себе в сучасних умовах є як завданням самореалізації, так і кінцевою метою життя. Іншими словами, «турбота про себе» – це рідкісна форма існування, де самореалізація людини пов'язана з лікуванням душі. Так терапевти знаходяться в кореляційній залежності від піклування про людину й турботи про її душу [11].

Ця настанова вельми актуальна в умовах, коли криза духовності постає глобальним явищем. Учені й практики стурбовані тим, що ситуація духовності у сучасному суспільстві стає страхіливою: відчуженість, відсутність бажання зрозуміти іншого, проявити увагу, толерантність, співчуття, милосердя, справедливості – незаперечні докази існуючого дефіциту духовності. Відбувається втрата людиною людяності, що можна означити як процес «розлюднення». Людина втрачає потребу керувати собою, не дає і не намагається дати відповідь на питання: «Для чого я живу на землі?», «Яке моє призначення?», «Який сенс мого життя?» Звідси постає інше питання: «Що необхідно зробити, щоб турбота про себе як про людину-творця, креативну людину була метою життя?». У цьому полягає запорака гармонійного розвитку усіх потенційних можливостей людини, запорака того, що витвори й результати її діяльності дійсно слугуватимуть в ім'я людини як вищої цінності. І в такому розумінні турботу про себе слід вбачати як злагоду людини із собою, адже в турботі про себе людина виступає одночасно суб'єктом і об'єктом цього процесу.

Турбота людини про себе поліфонічна чи однобічна? Уважаємо, що особистість як багатомірний феномен у своєму житті опановує різні моделі турботи про себе, котрі залежать від сукупності вікових, економічних, соціальних, культурних та інших факторів. Виникають питання: «Коли у людини з'являється турбота про себе? Що є її матрицею?». Відповіді на них лише починають кристалізуватися. Звертаючись до робіт у царині філософської антропології, вважаємо, що людина починає турбуватися про себе, коли на зміну збиранню, полюванню, тобто відсутності виробництва, приходить професійний розподіл праці, з'являється сільськогосподарське виробництво: землеробство, тваринництво. Це виробництво виступило однією із форм інтелектуальної праці. Підкреслимо, що

сільськогосподарське виробництво постає матрицею розвитку людини і суспільства, де головною цінністю стає земля, її використання й опанування. І в цьому сенсі вважаємо евристичною думку, що зафіксована в Біблії. У книзі Буття, що є частиною П'ятикнижжя Мойсея досить чітко підкреслено, що Земля є матрицею «усього сущого», вона створена в першу чергу і сама постає «творцем», адже Бог творить людину з праху земного [12].

Ця думка зберігається у народній пам'яті, зафіксована у прислів'ях, епосах, метафорах, байках: мати-земля, земля – мати усього сутнісного, любов земна, земля-оберіг, людина від землі. Ці суттєві константи, що підтверджують нерозривний зв'язок турботи про себе і турботи про землю.

У ХХ столітті ця проблема привернула увагу таких яскравих представників французького постмодернізму як Ф. Гватарі і Ж. Дельоз. Мова йде про їхню працю «Капіталізм і шизофренія: Анти-Едіп». Що є важливим у цій концепції? Французькі філософи підкреслюють, що земля обумовлює процес виробництва: тіло землі накладається на виробництво, усе чіпляється до нього, залишається на ньому, усе притягується та віддзеркалюється [14]. Земля і виробництво постають соціально-біологічними феноменами. Більш того, Земля генеалогічно соціальна. Таке твердження важливе як для розуміння людини, так і турботи людини про себе, оскільки землеробство потребує знань, навичок, творчості, тим самим утілюючи потенціал кожного з людей.

Існує точка зору, що саме землеробство у ті далекі часи було єдиним можливим шляхом прогресу, адже забезпечувало осілий спосіб життя, що виступило чинником формування міст, поширення грамоти, розвитку цивілізації. Це відбувалося в період неолітичної революції, яка мала місце приблизно 12 тисяч років тому. Іншими словами, неолітична революція призвела до появи приватної власності і нового способу життя, визначила механізми сімейного господарювання. Якщо до початку неолітичної революції взаємодія між людьми будувалася на економіці дарування, що яскраво змалював у своєму дослідженні Й. Хьойзінга [15], то після цієї революції починається довготривалий процес становлення приватної власності на землю, що докорінно змінює взаємозв'язок «людина – земля», і як наслідок – турботу людини про себе. У такій площині турбота про себе не втрачає актуальності і в наш час. Свідченням цього є дискусії про землю в залах засідання Українського парламенту. Сьогодні людство стурбоване станом Землі, ставленням людини до неї. Цю трагічність змалював О. Довженко у фільмі «Земля». У грудні 2015 року до свого 70-річчя ЮНЕСКО сформуло перелік світових шедеврів із п'яти фільмів, серед них – художній фільм Олександра Довженка «Земля».

Людина з давніх-давен намагалася змінити, перетворити землю як основу свого життя. Проте найчастіше цей процес має споживчий, укрій утилітарний характер. Настанова: «Я землю обійму руками» – досить повільно втілюється у житті людини, але саме в ній убачаємо взаємозв'язок «людина – земля», їх єдність, невід'ємність, кореляційність. Власне людина

може самореалізуватися і самовдосконалюватися на землі, беручи від неї життєві сили.

Турбота про землю як турбота про самого себе є однією з універсальних в історії людства і сьогодні привертає до себе все більше уваги, адже земля є дарунком для людини. Ця настанова має декілька смислів: по-перше, земля – це олюднений світ, основа буття людини, її «коріння й домівка», де вона має можливість жити і бути. Нерозривний зв'язок людини і землі свідчить не лише про їх цілісність, але й про інтерактивний характер взаємодії, ставить питання про взаємтурботу між ними. Вирішення дилеми: «Бути чи не бути людиною» у сучасній ситуації пов'язано із станом самої землі, іншими словами, турбота про землю – це і турбота про себе. Людина не пориває із землею, навіть коли стоїть на заасфальтованій ділянці, працює і живе у місті, оскільки підґрунтям усього є земля. Ця турбота є основою здоров'я кожної людини. Як зазначають дослідники «у 1992–1996 рр. середня тривалість життя різко падає до показника 66,9, після чого до 2008 року динаміка середньої тривалості життя має хвилеподібний характер, то зростає, то знову падає. Згідно зі статистичними даними з 2008 року й до сьогодні середня тривалість життя населення в Україні зростає, на 2012 рік коефіцієнт середньої тривалості життя в Україні становив 71,2. За показниками середньої тривалості життя Україна більш ніж на 10 років відстає від розвинених країн світу, так наприклад найдовше живе населення Японії (82,7), Швейцарії (82,6), Італії (82,4), Ісландії (82,3), Австралії (82,2), Іспанії (82,1) [16].

У філософсько-антропологічній думці все частіше наголошується, що починається антропологічна революція, одним із чинників якої постає комп'ютеризація і інформатизація людини. Інакше кажучи, віртуальна реальність започаткувала нову модель турботи про себе за допомогою Інтернету і комп'ютера. На появу такої людини звернув увагу А. Ваганов [17], аналізуючи мережевий проект «Автозображення», створений британським художником Дональдом Родні, котрий вирішив перенести свою фізичну присутність й елементи своєї творчої індивідуальності в Інтернет. Для цього Дональд Родні використав різноманітні інформаційні джерела: від власних рентгенівських знімків до зразків крові й кліткових культур (клітини, що штучно вирощуються в умовах, які контролюються). Більш того, ще за життя на підставі «Автозображення» художник постійно делегував свої творчі функції відвідувачам свого сайту. І зараз, після його смерті (1998 р.), багато людей за допомогою Інтернету можуть створювати нові композиції в стилі Родні, читати інтерв'ю з ним, впливати на сценарій подальшого мережевого існування художника. Таким чином, під впливом нових інформаційних технологій відбулася «еміграція» особистості в Інтернет: на підставі нових технологій Д. Родні «запропонував» вічну пам'ять як нову модель турботи про себе.

Висновки. Аналіз «турботи про себе» як антропологічної складової життєдіяльності людини у філософській антропології зазначає різноманітність існуючих моделей, її поліваріантність, динаміку

розвитку. Проте ці моделі вбачають у «турботі про себе», по-перше, реалізацію усіх потенційних можливостей, що спрямовані на позитивний розвиток особистості, піклування про укорінення людського у людині. По-друге, «турбота про себе» як один із засобів життєдіяльності не виключає існування протиріч та конфліктів. Сучасна ситуація в глобальному світі свідчить про те, що не кожна людина ставить питання: «Для чого я живу на землі? У чому полягає моє призначення у світі?» і дає позитивну відповідь на нього своїми вчинками, поведінкою, діями. Це свідчить про наявність антропологічної кризи, антропологічних конфліктів самої людини, відсутність злагоди між її внутрішньою і зовнішньою спрямованістю. Вирішення цих протиріч, на нашу думку, полягає у турботі про себе, в інтенціях добра і злагоди.

Література

1. Фукуяма Ф. *Наше постчеловеческое будущее. Последствия биотехнологической революции = OUR POSTHUMAN FUTURE. Consequences of the Biotechnology revolution* / Фрэнсис Фукуяма; Пер. с англ. М. Б. Левина. – М.: ООО «Издательство АСП»: ОАО «ЛЮКС», 2004. – 349. [3] с. – (Philosophy).
2. Луқ'янец В. С., Соболев О. М. *Філософський постмодернізм* / В. Луқ'янец, О. Соболев. – К.: Абрис, 1998. – 352 с.
3. Чоран Э.-М. *Портрет цивилизованного человека* / Эмиль-Мишель Чоран // *Апокалипсис смысла: сборник работ западных философов XX–XXI веков.* – М.: Алгоритм, 2007. – 272 с.
4. Мамардашвили М. *Как я понимаю философию* / Мераб Мамардашвили. – М.: Прогресс, 1992.
5. Гусейнов А. А. *Возможно ли моральное обоснование насилия* / А. Гусейнов // *Вопросы философии.* – 2004. – № 3. – С. 19–27.
6. Шабачковський В. *Проблеми педагогіки в світлі сучасної філософської антропології* [Електронний ресурс] / В. Шабачковський // *Філософія освіти XXI століття: пошук пріоритетів* / укл. ред. В. Андрущак. – Режим доступу: <http://vuzlib.com.ua/>
7. Қозловські П. *Постмодерна культура* / П. Қозловські // *Сучасна зарубіжна філософія. Шечі і напрями.* – К., 1996.
8. Прокопенко В. В. *Філософська пайдеія і Платоновський впрое* / Владимир Прокопенко. – К., 2012. – 322 с.
9. Хайдеггер М. *Время и бытие. Статьи и выступления* / М. Хайдеггер // *сост., пер., вступ. ст., комм. и указ.* В. В. Бибицина. – М.: Республика, 1993. – 447 с. – (Серия: Мыслители в XX веке)
10. Марков Б. *Проблема человека в эпоху масс-медиа* [Електронний ресурс] / Борис Марков. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/>
11. Фуко М. *Воля к истине. По ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет* / Мишель Фуко // пер. с франц., комм. и послесл. С. Шабачниковой. – М.: Касталь, 1996. – 448 с.
12. *Біблія* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reformed.org.ua/2/335/1/>
13. Горський В. С. *Історія української філософії: Курс лекцій* / Вілен Горський. – К.: Наукова думка, 1996. – 287 с.
14. Делез Ж., Гваттари Ф. *Капіталізм і шизофренія: Анти-Едип.* = *Capitalisme et schizophrénie* : L'ANTI-ŒDIPE / Жиль Делез, Феликс Гваттари // пер. с франц. и послесл. Д. Краlechкина; науч. ред. В. Кузнецов. – Екатеринбург: У-Фактория, 2007. – 672 с. (Philosophy).
15. Хейзинга Й. *Человек играющий. Опыт определения игрового элемента культуры* = *HOMO LUDENS. PROEVE*

EENER BEPALING VAN HET SPEL-ELEMENT DER CULTUUR / Йохан Хейзинга // сост., предисл. пер. с нидерл. Д. В. Сильвестрова; коммент. и указ. А. Э. Харитоновича. – СПб.: Изд-во Ивана Лимбаха, 2011. – 416 с.

16. Гуменна І. С., Погоріла І. О. Привалість життя та проблеми довголіття [Електронний ресурс] / І. С. Гуменна, І. О. Погоріла. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/10971/1/I._C._Гуменна1_I._O._Погоріла2.pdf

17. Ваганов А. Г. Вечная память (Смерть как способ существования оцифрованной информации) / А. Ваганов // Мир психологии. – 2001. – № 1. – С. 89–94.

References

1. Fukuyama F. *Nashe postchelovecheskoe budushchee. Posledstviya biotekhnologicheskoy revolyutsii = OUR POSTHUMAN FUTURE. Consequences of the Biochemistry revolution* / Frensis Fukuyama; Per. s angl. M. B. Levina. – М.: ООО «Izdatel'stvo ASTI»: ОАО «ЛТРС», 2004. – 349. [3] s. – (Philosophy).

2. Luk'yanets' V. S., Sobol' O. M. *Filosofs'kyy postmodernism / V. Luk'yanets', O. Sobol'*. – К.: Абрис, 1998. – 352 s.

3. Chorán E.h.-M. *Portret tsivilizovannogo cheloveka / Ehmil'-Mishel' Chorán* // *Apokalipsis smysla: sbornik rabot zapadnykh filosofov XX–XXI vekov*. – М.: Algoritm, 2007. – 272 s.

4. Mamardashvili M. *Kak ya ponimayu filosofiyu / Merab Mamardashvili*. – М.: Progress, 1992.

5. Guseynov A. A. *Vozmozhno li moral'noe obosnovanie nasiliya / A. Guseynov* // *Voprosy filosofii*. – 2004. – № 3. – С. 19–27.

6. Tabachkovskiy V. *Problemy pedagogiki v svete sovremennoy filosofskoy antropologii [Elektronnyy resurs] / V. Tabachkovskiy* // *Filosofiya osvity XXI stolitya: poshuk priorytetiv / gol. red. V. Andrushchenko*. – *Rezhym dostupu: <http://vuzlib.com.ua/>*

7. Kozlovskiy P. *Kultura postmoderna: [per. s nem.] / Peter Kozlovskiy*. – М.: Respublika, 1997. – 238, [1] s.

8. Prokopenko V.V. *Filosofskaya paydeya i Platonovskiy vopros / Vladimir Prokopenko*. – К., 2012. – 322 s.

9. Haydegger M. *Vremya i bytie. Stat'i i vystupleniya / M. Haydegger* // sost., per., vstup. st., komm. i ukaz. V. V. Bibilina. – М.: Respublika, 1993. – 447 s. – (Seriya: Mysliteli v XX veke)

10. Markov B. *Problema cheloveka v epoxu mass-media [Elektronnyy resurs] / Bopis Markov*. – *Rezhym dostupu: <http://gtmarket.ru/>*

11. Fuqo M. *Volya k istine. Po tu storonu znaniya, vlasti i seksual'nosti. Raboty raznykh let / Mishel' Fuqo* // per. s frants., komm. i poslesl. S. Tabachnikovoy. – М.: Kastal', 1996. – 448 s.

12. Bibliya [Elektronnyy resurs]. – *Rezhym dostupu: <http://www.reformed.org.ua/2/335/1/>*

13. Gors'kyy V. S. *Istoriya ukrayins'koy filosofiyi: Kurs lektsiy / Vilen Gors'kyy*. – К.: Naukova dumka, 1996. – 287 s.

14. Delyoz Zh., Gvattari F. *Kapitalizm i shizofreniya: Anti-Edip. = Capitalisme et schizophrénie: L'ANTI-ŒDIPE / Zhil' Delyoz, Feliks Gvattari* // per. s frants. i poslesl. D. Krylechkina; nauch. red. V. Kuznetsov. – Ekaterinburg: U-Factoriya, 2007. – 672 s. (Philosophy).

15. Hyoyzinga Y. *Chelovek igrayushchiy. Opyt opredeleniya igrovogo ehlementa kultury = HOMO LUDENS. PROEVE EENER BEPALING VAN HET SPEL-ELEMENT DER CULTUUR / Yohan Hyoyzinga* // sost., per. s niderl. D. V. Sil'vestrova; komm. i ukaz. A. E.h. Haritоновича. – СПб.: Изд-во Ивана Лимбаха, 2011. – 416 с.

16. Gumenna I. S., Pogorila I. O. *Tryvalist' zhyttya ta problemy dovgotlitya [Elektronnyy resurs] / I. S. Gumenna, I. O. Pogorila*. – *Rezhym dostupu: http://eprints.zu.edu.ua/10971/1/I._C._Гуменна1_I._O._Погоріла2.pdf*

17. Vaganov A. G. *Vechnaya pamyat' (Smert' kak sposob sushchestvovaniya otsifrovanoj informatsii) / A. Vaganov* // *Mir psihologii*. – 2001. – № 1. – С. 89–94.

Pilipenko S.G.,

candidate of philosophical sciences, associate professor, of the P. Vasilenko Kharkiv National Technical University of Agriculture. svetlana_pilipenko@bk.ru

Moshinska E.U.,

candidate of philosophical sciences, associate professor, of the Yaroslav Mudryj National Law Academy, moshaelena@ukr.net Ukraine, Kharkiv

HUMAN'S SELF-CONCERN: VARIETY OF MODELS

The article concerns the concept “self-concern” as one of the essential principles of life sustenance activity of human being. It is underlined that self-concern has polyvariety of character, because the human being itself is rather complex and contradictory being. This theme draws attention of philosophers working in different spheres, what is expressed in the variety of senses and models. It is underlined that in Ukrainian philosophy thought this theme was drawn on by Skovoroda G., Yurkevich P., at the beginning of XX century – by Vinnichenko V., in modern discourse it is represented by Tabachkovsky V. The new models of human's self-concern in the conjunction with Internet and Computer are determined.

Key words: human being, self-concern, model, sense, anthropology, anthropological collisions

Scientific Journal

VIRTUS

#6, April, 2016
published in 2014

2016

ISSN 2410-4388

Scientific Journal *Virtus*
Issue # 6, April, 2016 p.
Published since 2014

*Recommended for publication by the Academic council of the
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University
(the proceedings No. 8 April 22, 2016)*

*Recommended for publication by the Academic Council of Luhansk
Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (the
proceedings No. 2 April 25, 2016)*

Founder: Scientific public organization Sobornist

Publisher: Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University.

Published according to the decision of Academic Council of the Institute of Chemical Technology Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University (Rubizhne).

Partners:

- + Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University (Ukraine);
- + Institute of Chemical Technology Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University (Ukraine);
- + Lugansk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Ukraine);
- + Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine);
- + SE «Lugansk State Medical University» (Ukraine);
- + Pomeranian Academy in Slupsk (Poland);
- + Donbas State Technical University (Ukraine);
- + Baku Islamic University (Azerbaijan);
- + University of the town of Nish (Serbia);
- + Zielonogorski University (Poland);
- + "Learning Without Borders" - Center of Modern Pedagogy (Canada).

Editor-in-Chief

Zhurba M.A., Ph.D., professor, head of the Department of education management of the Lugansk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Ukraine).

Deputy Editor-in-Chief

Kuzmichenko I.O., Ph.D., associate professor, Head of the Department of Humanities of SE «Lugansk State Medical University» (Ukraine).

Talishinski E.B., Ph.D., associate professor, Head of the Department of Public Disciplines of the Baku Islamic University (Azerbaijan).

Virtus: Scientific Journal / Editor-in-Chief M.A. Zhurba - April # 6, 2016. - 268p.

The authors of materials are responsible for plagiarism, accuracy of the represented facts, quotes, figures and surnames. Editorial staff reserves the right for insignificant editing and reduction and also literary revision of the articles (with preservation of the main conclusions and style of the author). The editorial board of the journal may not share world outlook of the authors.

Editorial Board:

Bohonkova J.A., Ph.D., professor, Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University (Ukraine).

Chyzhova O.M., Ph.D., professor, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine).

De Serio B., Ph.D., professor, University of Foggia President of AIM (Italy);

Huzhva O.P., Ph.D., professor, Ukrainian State Academy of Railway Transport (Ukraine).

Jovanovic P., Ph.D., professor, University of the town of Nish (Serbia).

Kasyanova O.V., Ph.D., associate professor, Luhansk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Ukraine).

Kasyanova V.A., Ph.D., associate professor, Institute of Chemical Technologies Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University (Ukraine).

Komarevtseva I.A., Ph.D., professor, SE «Lugansk State Medical University» (Ukraine).

Korotkova E.A. PhD associated professor of social and humanities science Department of Donbas State Technical University (Ukraine).

Mais N. Aliyev. Ph.D., professor, Baku State University (Azerbaijan).

Mennell S. Ph.D., professor, University College Dublin (Ireland).

Mihailovic S., Ph.D., professor, Institute of Serbian Culture Pristina-Leposavic (Serbia).

Pagava O.V. Ph.D., associate professor, Luhansk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Ukraine).

Polishchuk O.P., Ph.D., professor, Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine).

Potapenko E.V., Ph.D., professor, Institute of Chemical Technologies Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Ukraine).

Protsenko V.O., Ph.D., associate professor, Scientific public organization Sobornist (Ukraine).

Sapenko R., Ph.D., professor, Zielonogorski University (Poland).

Sevinj I. Aliyeva. Ph.D., professor, Institute of History National Academy of Sciences of Azerbaijan (Azerbaijan).

Shpak D.O., Ph.D. associate professor, Mykolajiv branch of Kiev National University Culture and Arts (Ukraine).

Radchenko O.V., Ph.D., professor, Pomeranian Academy in Slupsk (Poland).

Rudic G.A., Ph.D., professor, "Learning Without Borders" - Center of Modern Pedagogy (Canada).

Svintsitska O.I., PhD, associate professor, Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine).

Tsyurupa M.V. Ph.D., professor, National University of Defense of Ukraine (Ukraine).

Kalko I.V., Ph.D., associate professor, Luhansk Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (Ukraine).

Ustymenko-Kosorich O.A., Ph.D., professor, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University (Ukraine).

Zhurba A.M., Ph.D., assistant professor of Department of Social Disciplines and Humanities Donbas State Technical University (Ukraine)

Zavatskaya N.Yev., Ph.D., professor, Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University (Ukraine).

Certificate of Mass Media Registration:
KB № 21060-10860P from 24.11.2014 p.
Journal Editorial Staff Contact Information.
Post Address: 93000 Ukraine, Rubizhne, 31 Lenina Str.,
ICT Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University (Rubizhne),
Journal «Virtus» Editorial Staff, rooms 237, 239, 241
tel.: +38 (050) 227 30 03, +38(06453)-6-40-61
e-mail: ftg-conference@mail.ru
сайт: <http://virtus.conference-ukraine.com.ua>

ISSN 2410-4388

© Authors of the Articles, 2016.

© Scientific Journal «Virtus», 2016.